

ZAKLJUČAK

Djelovanje jugoslovenske vojske u vremenu od 1923. do 1935. pokušali smo objasniti sagledavajući iz nekoliko uglova, do sada u jugoslovenskoj historiografiji malo ili nikako zastupljenih. Prvo, iz ugla njenog osnovnog zadatka -odbrane nezavisnosti i integriteta države. Na drugom mjestu je djelovanje vojske u zavisnosti od tipa same strukture (birokratska organizacija, oficirski kor od tri raznorodna elementa) i kroz posljedice prihvatanja tradicije stare srpske vojske koju je nova baštinila kao vrijednost po sebi i van diskusije. Razmatrajući istorijsko nasljeđe u djelatnosti vojske i njenih najviših predstavnika, nismo mogli zaobići činjenicu o sklonosti nekadašnjih srpskih oficira da se na aktivan i neustavan način uključuju u političke tokove.

Osim kratkotrajnog perioda 1922-1925. koji je na trenutak pružio iluziju dugoročnije stabilnosti i mira u Evropi i na Balkanu, i shodno tome "vojne potrebe" stavio u drugi plan, za Jugoslaviju se, na osnovu svih saznanja, može tvrditi da je neprekidno prolazila kroz vrlo opasne i dugotrajne međunarodne krize. U Musolinijevim avanturističkim planovima i željama ona je bila označena kao objekat brutalne agresije i komadanja u vise navrata: 1926-27, 1932-34. Jugoslaviju je tada spasilo energično protivljenje načelnika italijanskog Generalštaba i pojedinih iz vojnog vrha. Međutim, do konačnog preloma u italijanskom vrhu tekle su uobičajene vojne pripreme kakve prate otpočinjanje ratnih operacija. Jugoslovenska vlada, Generalštab i savezničke države, pratile su ovo i preduzimale i konkretne vojne protivmjere. Svaku italijansku aktivnost najavljivale su i pojačane akcije komita iz Bugarske, afere sa kršenjem vojnih klauzula Trianonskog ugovora od strane Mađarske i si. Musolinijeve javne izjave (5. juna 1928.) da će Evropa stupiti u novu kritičnu fazu između 1935-40, ako se ne revidiraju ugovori, čime je otvoreno podržao jednako tako izrečene zahtjeve mađarskog premijera Betlena (4. marta 1928.) "da treba pristupiti reviziji granica i mirovnih ugovora u Podunavlju", mogli su kod jugoslovenskog vojnog i državnog vrha izazvati samo jednu reakciju: neophodno jačanje oružanih snaga i postizanje unutrašnje stabilnosti i kohezije u društvu.

Velika kriza i zategnutost u odnosima sa Italijom 1926. otkrili su bolne slabosti jugoslovenske vojske: odsustvo savremenog vojnog materijala, oskudicu municije i opreme svih vrsta, obnovu i podizanje nove ratne industrije tek u začetku, nedovoljnu željezničku i putnu mrežu za brzu koncentraciju i dotur materijala, manjak školovanih oficira svih struka, a posebno generalštabnih. Vojna slabost direktno je usloвила krajnju popustljivost prema italijanskim potezima, a na drugoj strani, živu angažovanost da se dobiju garancije saveznika za slučaj izbijanja sukoba i hitni krediti za nabavku moderne artiljerije, municije i podizanje avio industrije. Vojni vrh je sa zabrinutošću gledao na rad političkih stranaka koje su

"trovale" narod i "podkopavale" državu. General! nisu mogli pojmiti ni neodgovorno držanje pojedinih ministara (npr. Radića). Skupštinski događaji pred atentat na poslanike HSS i kriza koja nastaje nakon atentata išli su u prilog Kraljevih ranije izrečenih prijetnji da će biti "prisiljen", zbog nesposobnih političara, da preuzme u svoje ruke, pored vanjske, "uskoro" i unutrašnju politiku. Kriza je objektivno ohrabrila i "političke vizije" generala Petra Živkovića i njegovih istomišljenika da je za razrješenje unutrašnjih problema jedino rješenje diktatura.

Držanje ili aktivna uloga vojske u vrijeme političkih kriza do 1928. godine, pa i zavođenja ličnog režima Kralja 1929, koji su mnogi nazirali ili naslućivali, bila je na neki način predodređena njenom tradicijom. Sklonost ka uplitanju u rješavanje unutrašnjih političkih problema (presija na suverena ili političare), paralelno sa postojanjem ustavnog i parlamentarnog poretka, bila je naslijeđena iz prethodnog perioda (*Crna i Bela ruka*). Kralj Aleksandar je bio direktno uključen u razmirice dviju oficirskih frakcija, opredeljujući se za jednu od njih (*Belu ruku*). Ovaj obračun nije bio mimo interesa srpskih političkih stranaka, pa je sve to unešeno i u novu državu uz nastojanje da se pribave novi saveznici.

U zavođenju ličnog režima Kralj je sigurno računao na patriotsko raspoloženje oficirskog kora. Zbog opšteg uvjerenja da su političke razmirice i nacionalističke svade do te mjere ugrozile tekovine oslobodilačkih ratova i oslabile državu pred italijanskim imperijalizmom i revanšizmom u ratu poraženih država, jedan takav potez činio se gotovo prirodnim. Kralj je bio obezbjeđen od bilo kakve reakcije u Srbiji i Beogradu, pouzdanom gardijskom divizijom i Komandom grada Beograda gdje su na ključnim položajima stajali odabrani oficiri ili pristalice *Bele ruke*. Naš je zaključak da je veliko penzionisanje generala i visokih oficira u aprilu i maju 1929, mada se to službeno poricalo, imalo i politički značaj. Penzionisan je komandni kadar srpske vojske koji je bio poznat i popularan u narodu, a takođe sa mnogo rodbinskih i drugih veza sa predstavnicima političkih stranaka. Ovi oficiri, kao i mnogi koji su ostali u službi, nisu imali povoljno mišljenje o sposobnostima Petra Živkovića i njegovih štićenika. Živkovićevu samovolju do 1932. mogao je ograničiti samo Kralj, ali to su po našim saznanjima bili rjeđi slučajevi.

Nakon što ga je Kralj udaljio iz vlade, Živković je ponovo preuzeo dužnost neprikosnovenog komandanta Garde, kojom je mogao držati Beograd pod prijetnjom. Postoji više indicija da je Kralj namjeravao da se riješi "usluga" Petra Živkovića po povratku iz Pariza oktobra 1934. Prethodno je za načelnika Glavnog generalštaba doveo njegovog oponenta Milana Nedića, na dužnost komandanta grada Beograda Vojislava Tomića, na dužnost ministra- odanog vojnika Milana Ž. Milovanovića, dok je na čelu vazduhoplovstva stajao Nedićev brat Milutin.

Smrcu Kralja ambicioznom Živkoviću se ponovo ukazala prilika da uz pomoć političara, pa i samog kneza Pavla, zadobije ključni resor Ministarstva vojnog i svoje oponente neutrališe. Živkoviću se ne može osporiti, uz sve pogrešne poteze koje je vukao, da je ipak shvatao da je vojska bez prave vrijednosti ako se ne stabilizuje unutrašnja politička situacija, u prvom redu riješi tzv. hrvatsko pitanje. Koliko je bio pogodna ličnost da otpočne saradnju sa Mačekom, toliko je

vrlo brzo bio isprovociran političkom praksom u samoj Hrvatskoj koja je prelazila u anarhiju.

Od prvog trenutka stvaranja zajedničke države, pa do kraja jednog razdoblja koje smještamo u 1935. godinu, ni jednog trenutka civilna uprava nije imala odlučujuće ingerencije kada je institucija vojske u pitanju. O tome svjedoči i tvorac Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice iz 1923, general Pešić, kada je objašnjavao da je njegov prikriveni značaj u tome da u svim najvažnijim pitanjima ostavlja slobodne ruke vojnoj upravi da radi po nahođenju. Kraljevoj ličnosti se i za vrijeme solidnijih parlamentarnih vlada prepuštalo imenovanje ministra vojnog, koji je u suštini bio njemu odgovaran. Sljedeće korišćenje vojnih ličnosti za sprovođenje Kraljeve volje mimo parlamenta bilježimo 1926. godine. Tada je na položaj ministra saobraćaja imenovan general Svetislav Milosavljević. Ovu praksu, kojoj su odgovarale političke ličnosti, možemo kvalifikovati kao nastojanje da se suspenduje uticaj "nestručnih" faktora na razvoj oružane sile u jednom međunarodnom okruženju koje je imalo više privid mirnodopskog. Ta tendencija je bila očigledna prilikom forsiranja generala Milosavljevića, od koga se očekivalo da energično razriješi kaos u resoru saobraćaja i forsiranim radom osposobi željeznicu i puteve u skladu sa strateškim potrebama. U ovim slučajevima, kao i prilikom zavođenja diktature, postavljanja trojice penzionisanih generala za banove, nekolicine oficira na niže upravne funkcije ne može se govoriti o doktrinarnom militarizmu (kao obliku odnosa vojne i civilne uprave u jednom društvu). Ovdje se više radilo o potezima Kralja, koji je posegnuo za vojnim licima "u periodu posebne potrebe" iz pragmatičnih razloga.

Bez obzira na "političke sposobnosti" da procjenjuje situaciju i spašava zemlju iz krize, Kraljevo "vojno okruženje" je ipak bilo pokriveno njegovim ličnim činom i njegovim angažovanjem, tako da se o veličini tog uticaja i njegovoj presudnosti može samo nagađati.

Iz svega raspoloživog, nismo našli svjedočenja o postojanju doktrine ili koncepcije o trajnom uticaju i dominaciji vojske u političkom i društvenom životu, koju bi karakterisalo i postojanje vrlo privilegovanog oficirskog staleža. Naprotiv, većina oficirskog kora ni u čemu nije bila posebno privilegovana u odnosu na slične kategorije stanovništva, pitanje prekovremenog rada oficira se podrazumjevalo kao visoka dužnost i posebna odgovornost, a ekonomska kriza im je 1932. nametnula smanjenje plata za 20%. Pored jedinog živog vojvode, pravo na upotrebu automobila u cilju reprezentacije imalo je još svega devet visokih oficira. U cilju štednje bilo je naređeno da se i sam Kraljev rođendan obilježava najskromnije bez nekadašnjih banketa i si. O "snazi" vojske da nametne svoje budžetske i druge ekonomske zahtjeve svjedoče bezuspješni pokušaji vojnih ministara da se u periodu od 1923-1930. donese (usvoji) Zakon o zemaljskoj odbrani, koji je predviđao značajne ingerencije državnih organa na planu privrednih aktivnosti u skladu sa potrebama odbrane. Upravo u vrijeme diktature, koju je pratila ekonomska i finansijska recesija, upadljiva je svemoć ministra finansija u odnosu na sve ostale resore i uticajne pojedince. Ne samo da je ministar finansija bez priziva mogao narediti stopiranje svih vojnih nabavki od

izuzetnog značaja već je i najminimalniji budžet mogao skresati za 20%. Ni sam Kralj tu nije mogao pomoći. Ovo navodi na zaključak da je u ovom segmentu odnos vojnih i civilnih vlasti bio mnogo bliži praksi liberalnih, parlamentarnih država koje su prolazile kroz ekonomsku krizu, nego totalitarnih režima (Italija, Njemačka, SSSR).

Jugoslovenska vojska je u periodu 1922-35. na planu borbene efikasnosti značajno izgubila korak u odnosu na moguće vojne protivnike, u prvom redu Italiju. Pa i pojedini, za jugoslovensko društvo veliki finansijski i materijalni naponi nisu uspjeli da to spriječe. Tu svakako, mislimo na nabavku moderne artiljerije i municije iz Čehoslovačke u posljednjem trenutku pred izbijanje velike ekonomske krize, nabavka četiri moderne podmornice, jednog razarača i vise manjih brodova, osposobljavanje fabrika za proizvodnju pušaka i aviona (koje će tokom krize ostati bez značajnih sirovina i dijelova). Sve ostalo, novo automatsko pješadijsko i PA oružje, PA topovi, minobacači, novi lovački avioni, oklopna kola, motorizacija, intendantska i druga oprema potpuno su nedostajali. Nedostaci u opremi i naoružanju diktirali su zastarjelju, glomaznu formaciju, gdje je masa trebalo da zamjeni tehniku. Ovo kritično stanje nije bilo samo posljedica tehničke neopremljenosti, niske obrazovne kulture regruta, već i vladavine starih shvatanja u taktici osnovnih jedinica, koje nije respektovalo novu snagu artiljerijske i automatske vatre, upotrebu oklopnih i vazduhoplovnih sredstava, moderne sisteme radio veza. Upravo na ovom posljednjem, vojni vrh se ne može amnestirati. Kralj Aleksandar, koliko vlastitim uvidom (onespokojavajući rezultati manevra kod Niša 1930.), toliko iz čestih i otvorenih razgovora sa francuskim vojnim atašoom pokreće krajem 1930. inicijativu da se izvrši modernizacija u saradnji sa francuskim oficirima. Ova saradnja je omogućila poboljšanje obuke u artiljeriji, inženjeriji i organizaciji veze, što je verifikovano na manevrima 1934. i 1935. Značajni rezultati su postignuti u organizaciji i obuci planinskih jedinica na italijanskoj granici. Napori da se izvrše promjene u formaciji, posebno smanjenje glomazne pješadijske divizije i da se donesu nova, savremena borbena pravila za pješadiju i artiljeriju nisu realizovani. Striktna kontrola viših komandi da potčinjeni obavezno provode propisana pravila kočila je inicijativnost nižih oficira i činila ih nekrektivnima. Saveznici iz Male Antante polagali su veliku važnost na svog saveznika u projektima protiv Mađarske, pa je i sa njihove strane francuska aktivnost blagonaklono primljena. Česi su još od vremena krize 1926 stavljali u izgled svoju materijalnu pomoć.

Sve u svemu, Jugoslovenska vojska je kako po svojoj obučenosti, snabdjevenosti ratnim materijalom, kvalitetom komandnog kadra i boraca, bila cijenjena od svojih saveznika kao prvorazredna vojna sila u slučaju sukoba sa državama u regionu, izuzev Italije. Za sukob sa takvom silom, jugoslovenskoj vojsci je bio potreban saveznik, koji će je u prvom redu snabdijevati oružjem, municijom i drugom opremom. Ova činjenica je u strateškom planiranju otvarala pitanje mogućih linija dotura (kopnom i morem), kao i potrebnog vremena. Zaključci su ponovo išli protiv jugoslovenskih mogućnosti: linije su bile ugrožene i neizvjesne

a prvi transporti mogli su se očekivati tek nakon mjesec dana po otpočinjanju čehoslovačke, odnosno francuske mobilizacije.

Moralni faktor (u jugoslovenskom slučaju lojalnost pripadnika svih nacija), kao komponenta borbene vrijednosti, počinje, prvi put nakon 1921, da se ozbiljnije razmatra nakon događaja u Dalmaciji i Hrvatskoj 1932. godine. Ovo je uslovalo da se tokom pripravnosti na italijanskom frontu (januar-mart 1933.) ne pozivaju rezervisti iz IV armijske oblasti. U odnosu na stanje kakvo je nastupilo nakon majskih izbora 1935. godine, događaji iz 1932. imali su benigni karakter. Aktivni oficirski kor, bez obzira na nacionalnu pripadnost, osim pojedinačnih slučajeva, nije iskazivao simptome nacionalnog podvajanja. Međutim, aktivni kadar bi u slučaju mobilizacije postao manjina, tako da je u procjeni borbenog morala trebalo uzeti u obzir držanje rezervnih oficira i obveznika.

Jugoslovenstvo, koje je trebalo da bude moralna osnovica u učvršćivanju zajednice hvatalo je korjena među mladim generacijama pitomaca vojnih škola, dakle kod još neoformljenih ličnosti. Za starije generacije, posebno bivše oficire austrougarske vojske možemo samo konstatovati da je disciplinovano primljeno. Jugoslovenstvo kao ideologija u vojnoj praksi nije bilo ništa drugo do zbir pozitivnih tradicija svih priznatih naroda: Srba, Hrvata i Slovenaca. Kako se radilo o ustanovi vojske, bilo je prirodno da u prvi plan dođu borbene tradicije kojih je u novijoj srpskoj i crnogorskoj prošlosti bilo sticajem okolnosti više. Ovo nije značilo negaciju svega što je hrvatsko i slovenačko. Naprotiv, sve što je bilo izraz slobodarstva, borbe protiv tuđina ili se ticalo nacionalnog ponosa uključeno je kao sastavni dio tog jugoslovenstva (Štrosmajer, Preradović, Zrinski, Frankopani, Jelačić, pobjede nad Turcima i dr). Sve ono što bi moglo da probudi stare rane ili podstakne sumnje dobijalo je status tabu teme. To je u prvom redu bio slučaj sa zataškavanjem učešća tih naroda u ratu protiv Srbije 1914-15. i zločina koji su počinjeni nad narodom, zatim progoni Srba u Bosni, Hercegovini i Sremu, harangiranja juna-jula 1914. po Hrvatskoj i si. Pored zajedničke istorije, ovo Jugoslovenstvo se uspostavljalo kroz nastavak maksimalne vjerske i kulturne tolerancije ustanovljene već prvih godina po stvaranju zajedničke vojske. Duh jugoslovenstva se podsticao i mitom o "porobljenoj braći" koja su ostala pod vlašću Italije i Austrije i koju je tek trebalo osloboditi. Tu su bile i nove pukovske zastave za čiju slavu su svi jednako trebali da se izbore.

U političkoj praksi, pored kritike jugoslovenstva kao maskiranog velikosrpstva, bilo je i drugih optužbi na račun vojske. Mirnodopski raspored vojske je po potrebi uziman kao dokaz "okupacije" pojedinih krajeva, a drugi put kao faktor prelijevanja nacionalnog bogatstva kroz trošenje vojnog budžeta pretežno samo na pojedinim teritorijama. Pažljivom rekonstrukcijom rasporeda mirnodopskih garnizona, razlozima koji su vojni vrh opredjeljivali u određivanju njihove veličine, može se tvrditi da nije bilo namjere da se kroz taj vid da nekoj naciji ekonomska privilegija. Vidi se to i kroz rekonstrukciju troškova garnizona po intendantskoj grani (hrana, drva, stoka, odjeća, obuća). Forsiranje gradnje pojedinih putnih i željezničkih pravaca, modernizacija postojećih, diktirani su potrebama brže mobilizacije i strateškog razvoja u prvom redu na zapadnom i

sjevernom frontu. Jednostrana zaključivanja o podizanju vojne industrije isključivo u Šumadiji nisu uzimala u obzir obnovu iste na račun reparacija, kao i gradnju nove u skladu sa procjenom da će glavni front biti na zapadu. Predstavnici jugoslovenskih vojnih vlasti zagovarali su takođe, gradnju novih postrojenja u "centralnim delovima" (Jajce, Zenica, Vareš, Sarajevo), odnosno razvoj brodogradilišta u Primorju. U slabo industrijski razvijenoj državi bilo je prirodno da se iskoriste svi domaći pogoni za zadovoljavanje vojnih potreba, ma gdje se oni nalazili. Pažnji nije promaklo da su u vojnom vrhu prevladavala mišljenja da sva rudarska postrojenja i industrija od važnosti za odbranu treba da budu pod upravom države, odnosno domaćih ljudi, bilo preuzimanjem većine akcija postojećih ili osnivanjem novih. Ovo je bilo sprovedeno u praksi na opšte nezadovoljstvo stranih investitora.

Na kraju, može se reći, da smo pred sobom imali prošlost jedne vojske čija je sudbina bila određena: ekonomskom zaostalošću i nedostatkom finansijskih sredstava u eri "totalnog rata"; borbenom tradicijom koja se kroz djelatnost odgovornih predstavnika pretapala u konzervativnu vojnu doktrinu; stalnom potrebom da se bdi nad duhom jedinstva oblikujući konkretne sadržaje jugoslovenstva i izmišljajući načine za onemogućavanje "anacionalno" i "separatistički" orijentisanih ili sumnjivih pojedinaca; vođstvom Kralja, neprikosnovenog ratnog komandanta (do oktobra 1934.), ali gotovo podjednako pod tutorstvom tajanstvene ličnosti Petra Živkovića i njegove *Bele ruke*.

SUMMARY

The Army of the Kingdom of the SCS/Yugoslavia 1922-1935

The history of the Yugoslav Army in the period between the two world wars has not thus far been the subject of special history monographs. The exception has merely been our previous book "The Army of the Kingdom of the Serbs, Croats and Slovenes from 1918 to 1921" (1988). This work has presented the gradual buildup of the joint Army in the conditions of minor or major combat activities until the final definition of the new frontiers at the end of 1921. The center of our scientific interest has been to define to what extent the Yugoslav diplomacy drew support from the military factor in the struggle for the state frontiers.

The period without military operations started as late as 1922.

In the monograph "The Army of the Kingdom of SCS/ Yugoslavia from 1922 to 1935", a long, and, owing to the consequences for the war defeat in 1941, a significant peacetime period has been analyzed.

The subject of this book has not merely been a narrow history of military organization and its military (ineffectiveness. This is the history of a complex society and Army interrelation. The monograph deals with the Army influence on the political conditions in the country and in the Balkans and vice-versa, the influence of those conditions on the military doctrine, military plans and attitudes of officer corps. The position and development of the Army with the regard to the economic and financial conditions in the country have been particularly discussed. The significance and influence of France and the Allies from the Little Entente has also been narrowly examined.

In the world military historiography and military sociology extensive researches have been conducted on the role of armed forces in economically underdeveloped countries, on the armed forces in multi-ethnic communities or on the militarism (defining of theoretic models). The published results have been the presentation of the "Yugoslav case".

It is worth mentioning that attempt has been made to explain the role of the Yugoslav Army in the period from 1922 to 1935 studying it from various angles that have thus far been presented very little or not at all. Firstly, from the angle of its basic task: defense of independence and integrity of the state. Secondly, the Army performance has been discussed from the angle of dependence on the type of the very structure (the bureaucratic organisation, officer corps consisting of the three heterogeneous elements- Serbian, Austro-hungarian and a younger one, trained in Yugoslavia) and, finally, from the angle of consequences of adoption of the previous Serbian Army tradition that the new Army inherited as a value in itself and without doubt. In our discussion on the historical legacy in the field of Army performance and its highest representatives we could not overlook the fact about the tendency of former Serbian officers to take a part in politics in active and constitutional way during social crises.

The development of the Yugoslav Army was to great extent influenced by constant threats to peace in the close surroundings and by conflicting relations among Great powers. In Mussolini's avanturistic plans Yugoslavia was denoted as an object of brutal aggression and division (1926-27, 1932-34). At that time Yugoslavia was saved by energetic opposition of the Chief of the Italian General Staff and some men from the Army leadership who were of the opinion that they could not wage a war at the two fronts (subsequent to the signing of agreement on friendship between France and Yugoslavia in 1927).

However, until the final decisions of the Italian ruling circles, the usual military preparations were being carried out for the commencing the military operations. Those activities were being watched carefully by the Yugoslav government and the General Staff. Some defensive measures were been taken. Each Italian action was followed by intensified activities of the komitadjis from Bulgaria, illegal arms deliveries' scandals to Austria and Hungary. Mussolini's public statements (June, 5 1928) that Europe would enter a new critical phase between 1935-1940, if the agreements had not been revised. Thus he openly supported the similar demands of the Hungarian Prime Minister Be tie n (March,4 1928) that the "revision of the borders and peaceful agreements in

the Danube region should be made" which could cause among the Yugoslav Army and State ruling circles only one reaction: necessity to strengthen the armed forces, and achieve internal stability and society cohesion.

The major crisis and tension in relations with Italy, from 1926 to 1927, showed the vulnerable points of the Yugoslav Army: the lack of modern military material, shortage of all sorts of ammunitions and equipment; incomplete military industry reconstruction while the buildup of new industry was merely at its start; the inadequate and underdeveloped railroad and road network important for the rapid concentration and material delivery (in 1928 in Italy the transportation network corresponded to the rapid mobilization requirements 80 % and in Yugoslavia only 20 %); the lack of trained officers of all professions and, above all, those of general staff specializations. The military vulnerability directly brought about the extreme yielding to the Italian moves and, on the other hand, substantial efforts were made to obtain the Allies' guarantees in the case the war broke out and urgent credits for supply of modern artillery, ammunition and buildup of aviation industry. The military leaders looked with concern upon the political parties' activities which inflamed nationalist passions. The generals could not comprehend either the irresponsible behaviour of certain ministers (e.g. Radich). The King warned that he should be "forced" to take over "soon", besides foreign policy, even internal policy as well on account of incompetent politicians. General Petar Zivkovic semi-ary envisaged the dictatorship as a solution of the political crisis. This general and a few others were considered by the well informed diplomats in Belgrade to be the King's "Military entourage". In the Army existed at the same time an unofficial clique the "White Hand". This was an aspect of unsound tradition brought into the new Army from the previous Serbian Army.

While imposing his personal regime the King certainly counted on the officer corps' patriotic disposition because of the general belief that the political dissensions and nationalist quarrels endangered to such an extent the heritage of the liberation wars and weakened the state before the Italian imperialism and retaliation of, in the previous war defeated, countries that such a move seemed quite natural. The King was protected from any possible reaction in Serbia and Belgrade by reliable elite Guard Division and the Command of the City of Belgrade where the key posts were occupied by selected officers or the supporters of the "White Hand". It is our view that the major retirement of the generals and the high-ranking officers (30 generals out of 160 and 80 colonels and lieutenant colonels) in April and May of 1929, although officially denied, had also political impact.

Subsequent to the King's death in 1934 Zivkovich was appointed the Minister of Defense. Zivkovich and greater number of the most eminent Serbian generals were aware that the Army would be ineffective if the political conditions in the country were improved, and above all, if the so-called "Croatian question" were not resolved. He was a suitable person to commence cooperation with Croatian leader Or Macek, but before long, he gave up, being revolted by the political practice in Croatia itself which was on the point of getting into anarchy (1935).

From 1918 to 1935 the civilian rule had not for a moment any decisive interference with regard to the institution of Army. The King always appointed Army and Navy Ministers. Bypassing the Parliament's decisions he appointed the general S. Milosavljević as the Minister of Transportation (1926). That practice, being criticised by the politicians, could be qualified as the effort to suspend the influence of the "incompetent" factors on the Armed forces buildup in the international surroundings full of threats. The diplomats in Belgrade were aware of the fact that general Milosavljević was to resolve the chaos in the field of transportation and by upgraded labour to put into shape the rail and road network in accordance with strategic requirements. The good results of his work could be immediately noticed. In all the cases when the King made use of the Army officers in the political life or in the state administration, (very little number of them) it could not be spoken of the doctrinaire militarism (as a defined aspect of relation between Civil and Military authorities in a society). This situation dealt more with the King's moves who reached for the military personalities in a "period of special requirement" out of pragmatic reasons. There is no evidence that there existed a worked out doctrine concerning the lasting Army interference into the political life and interchanging of democracies by domination of the Army in the political life. The officers did not consider themselves the elite that should dictate the politics. The introduction of dictatorship was not thought of as the lasting suspension of parliamentary system.

The King's "Military entourage" was nevertheless overshadowed by his personal act, so that it could be only guessed about the volume of that influence on him and the proposals put forward in the closest circle as well as about their decisiveness.

The officer corps was not specially privileged whatsoever with regard to the similar population categories. The economic crisis in 1932 imposed on them the salary reduction as much as 20 %. The privilege of using a car for the representation purposes (1930-34) had only nine high-ranking officers. Just at the time of dictatorship that was followed by economic and financial recession, omnipotence of the Finance Minister was evident in regard to all portfolios and influential individuals. The Finance Minister could not only without appeal order stoppage of all military supplies of substantial significance but he could cut 20 % of the lowest budget. The King himself could not offer any assistance. In this area the ratio of Army and civil authorities was much closer to the practice of the liberal, parliamentary states that were going through the economic crises than to the totalitarian regimes (Italy, Germany, the Soviet Union).

In the period between 1922-1935 the Yugoslav Army to a substantial extent did not keep pace with the perspective opponents in the field of combat readiness. Some of the enormous financial costs for the Yugoslav state could not stop the process (the acquisition of modern artillery and ammunition from Czechoslovakia in 1929; 4 submarines, 1 destroyer and several smaller ships, getting the factories ready for the rifle and aircraft production which were left without substantial resources and spare parts during the crisis period). Everything else, the new automatic infantry weapons, anti-aircraft guns, mortars, new fighter planes, armoured cars, motorization, quartermaster and other equipment, were completely in short supply. The shortages in equipment and armament dictated the old fashioned and bulky formation where technique was supposed to be supplemented by masses. To the overall bad condition contributed the reign of the conservative ideas about the tactics that did not take into consideration a new artillery and automatic firepower, employment of armored vehicles and aircraft, modern systems of radio communications. The King Alexander, owing partly to his personal inspection (a maneuver near Nis in 1930) and to some extent to his frequent and open talks with French military attaché, started in 1930 the initiative for the modernization to be carried out in cooperation with the French officers. This cooperation brought about some improvements of artillery, engineer corps and signal communication organization, which was verified at the maneuvers in 1934 and 1935. The substantial results were achieved in the organization and training of mountain units. The efforts to make some changes in the formation, specially to reduce the bulky infantry divisions (from 86 companies to 36) and to enact new combat regulations for the infantry and artillery units were not put forth. In 1935 Yugoslavia could take up the formation of 5 Armies with 22 infantry divisions (each of them totalling 42,000 men) and 2 cavalry divisions; Air-force consisting of 630 aircraft, mostly reconnaissance ones, assigned to 7 wings and a number of independent groups. The Yugoslav allies of that time respected it as a major power in the case of a conflict with the regional states, except Italy. The Yugoslav Army needed an ally for such a conflict, above all to supply her with arms, ammunition and other equipment. In strategic planning this fact posed a question of possible supply lines (on land and at sea), as well as of a required time. The conclusions drawn herewith were again directed against the Yugoslav capabilities: vulnerable and uncertain lines; the first transports organized as late as a month after the mobilisation proclamations in Czechoslovakia, that is, in France.

For the combat efficiency of the Yugoslav Army it was of utmost importance to bring about as large unity of all nations possible. Doubts in unity and allegiance were for the first time after 1921 taken seriously again in the wake of incidents in Dalmatia and Croatia in 1932. This situation dictated that in the course of a given alert at the Italian front (January-March 1933) the reservists from the IV army region (Croatia) were not called up. The situation was drastically aggravated in 1935. The patriotic Yugoslav awareness (the Yugoslav Idea) of Yugoslav citizens that was supposed to be the foremost factor of community consolidation was taking root among the younger cadet generations of the military schools, therefore among not quite formed personalities. As regards the older generations, particularly high-ranking officers of the Austro-Hungarian Army it could be ascertained that they adopted the idea in a disciplined way. Out of 2,500 those officers who joined the Army in 1919, at the beginning of 1930, about 1,000 remained in the Army while the number of former Serbian officers totalled 1,774 (out of the total number of 3,500 in 1919). The others, about 4,000 of them, were attending military schools in a new state. This ratio in favour of new coming officers substantially increased from 1932 to 1935 (about 1,600 new ones). Nevertheless, in case of war the active officers would remain in minority.

The Yugoslav patriotism as an ideology in military practice was nothing more than a sum of positive traditions of all recognized nations: the Serbs, Croats and Slovenes. Owing to the fact that it concerned the Army institution it was quite natural to put in the foreground the combat traditions which were with the concurrence of

circumstances more numerous in modern Serbian and Montenegrin history. This did not imply the negation of everything that was of Slovenian or Croatian origin. On the contrary, everything that was the expression of freedom aspirations, struggle against foreign invaders or that dealt with national pride was included as an integral part into Yugoslav patriotism (The Catholic bishop Strossmeier, the general Preradovich, the count Zrinski and Francopans, the general and ban Jelacic, Croatian victories over Turks and so forth). Everything that might divide the nations was supposed as something to be avoided, even the participation of the Yugoslavs on the Austro-Hungarian side in the war against Serbia. Besides the common history this Yugoslav patriotism was being aroused through the continuation of utmost religious and cultural toleration that had been displayed as early as in the first years after the formation of the joint Army. The spirit of Yugoslav patriotism was also aroused by a myth about the "enslaved brothers" who were left under the Italian and Austrian rule and they were supposed to be liberated later on. In accordance with the Sovereign's wishes in the Royal Guard were present the recruits from all parts of the country, including each year almost 80 ethnic Albanians. The religious structure within the Guard almost corresponded to the one in the state.

In the political practice of that time Yugoslav patriotism was criticized as being disguised "Great Serbian hegemony". There were also other accusations against the Army. Our results represent the response to such political views. There is no reason for the assertion that the Army leaders did their best for the benefit of only one nation (Serbian) at the expense of other nations. The analysis of the Army budget costs has been the best evidence. The interest of the Army for constructing roads and railroad tracks and modernization of the existing ones was dictated by the rapid mobilization requirements and strategical deployment, above all at the Western or Northern front. Biased conclusions about building up military industry solely in Sumadija (Serbia) did not take into consideration its reconstruction at the expense of the reparations as well as developing a new military industry in accordance with the estimate that the main front would be in the West. The Yugoslav Army representatives also recommended the construction of new installations in the central parts (Bosnia: Jajce, Zenica, Vares, Sarajevo), that is, the development of shipyards on the Yugoslav Adriatic coast. In industrially underdeveloped state it was natural to use all domestic facilities for meeting the military requirements no matter where they were located. Within Army circles prevailed the opinion that all mining facilities and industry of defense significance should be placed under state management, that is the Yugoslav citizens.

SADRZAJ

PREDGOVOR	5
UVOD	11
I GLAVA: POSTAVLJANJE TEMELJA ZA RAZVOJ ORUŽANE SILE U MIRU I RATNE PRIPREME 1922 -1928.	15
DONOŠENJE NOVIH ZAKONA 1923. GODINE.....	15
SAVET ZEMALJSKE ODBRANE.....	18
PROGAM NAORUŽAVANJA I NABAVKE.....	23
RAZVOJ FORMACIJE 1922-1928. GODINE.....	30
a) Vojska.....	34
b) Garda, granična trupa, žandarmerija.....	37
c) Vazduhoplovstvo.....	38
d) Mornarica.....	40
GENERALITET I OFICIRSKI KOR 1922-1928. GODINE.....	44
OBNAVLJANE OFICIRSKOG KORA.....	54
PRED PRVIM VELIKIM ISKUŠENJIMA U ODBRANI NEZAVISNOSTI.....	60
DALI SE SPREMAO RAT PROTIV SSSR-A?.....	77
II GLAVA: RAZVOJ VOJSKE KRALJEVINE JUGOSLAVIJE 1929-1935.	81
RAZVOJ FORMACIJE 1929 -1935. GODINE.....	81
a) Kopnena vojska.....	81
aa) Pješadija.....	83
ab) Artiljerija.....	86
ac) Konjica.....	87
ad) Inžinjerija.....	87
ae) Sanitetska služba.....	89
af) Automobilska služba.....	91
ag) Intendantska služba.....	91
ah) Vojni sudovi.....	92
ai) Kraljeva garda.....	93
aj) Granična trupa.....	94
ak) Žandarmerija.....	94
b) Vazduhoplovstvo.....	95
PROGRAMI NAORUŽANJA I NABAVKE 1929 -1935. GODINE.....	98
a) Artiljerija.....	99
b) Prateća oruđa pješadije.....	107
c) Streljačko naoružanje.....	119
d) Oklopna kola.....	121
e) Vazduhoplovstvo.....	122
MORNARICA.....	127
a) Razvoj formacije i brojno stanje.....	127
b) Planovi naoružavanja i nabavke.....	130
KADROVI.....	134
a) Kralj i generalitet.....	134
b) Oficirski kor.....	148
ba) Brojno stanje i struktura.....	148

bb) Školovanje.....	151
be) Jugoslovenstvo u vojnim školama.....	158
bd) Jugoslovenstvo i međunacionalni odnosi u oficirskom koru.....	163
be)Rad u trupi.....	169
bf) Špijunske afere.....	170
bg) Društveni život.....	173
c) Rezervni oficiri.....	177
d) Podoficiri.....	178
e) Trupa.....	180
III GLAVA: U ODBRANI NEZAVISNOSTI.....	191
MOGUĆNOSTI ZA MOBILIZACIJU I OBUČENOST.....	191
a) Mobilizacija.....	191
b) Obučenost.....	196
c) Vazduhoplovstvo.....	202
RATNI PLANOV I JUGOSLOVENSKE VOJSKE.....	206
VOJNA SARADNJA U OKVIRU MALE ANTANTE.....	212
POKUŠAJ MODERNIZACIJE U SARADNJI SA FRANCUSKOM ARMIJOM.....	221
U OČEKIVANJU ITALIJANSKE AGRESIJE.....	229
PRIPREMA VOJNE AKCIJE PROTIV BUGARSKJE 1930. GODINE.....	237
IV GLAVA: VOJSKA U POLITIČKOM OKRUŽENJU.....	241
OSLONAC KRALJEVOG LIČNOG REŽIMA.....	241
VOJSKA, ČETNICI, SOKOLI.....	252
ODNOS PREMA VOJSCI NA REGIONALNOM NIVOU.....	257
a) Savska i Primorska banovina.....	257
b) Vardarska banovina.....	263
c) U ostalim banovinama.....	267
UTICAJ VOJNOG FAKTORA NA PRIVREDNI I KULTURNI RAZVOJ DRŽAVE.....	268
ZAKLJUČAK.....	283
SUMMARY.....	289
RESUME.....	293
PRILOZI.....	297
DOKUMENT BR. 1. FORMACIJA JUGOSLOVENSKE VOJSKE 1. JULA 1928. GODINE.....	297
DOKUMENT BR.2. PROFESORI VISE SKOLE VOJNE AKADEMIJE, OKTOBAR 1929.....	304
DOKUMENT BR.3. SPISAK PREDMETA U VOJNOJ AKADEMII 1929-1932.....	305
DOKUMENTBR.4. PENZIONISANI GENERALI I ADMIRALI TOKOM 1929. GODINE.....	306
DOKUMENT BR.5. PREGLEDNE TABELJE POTRAZIVANJA VOJNE OPREME IZ FRANCUSKE DOSTAVLJENE UZ NOTU POSLANIKA SPALAJKOVICA, 4. SEPTEMBRA 1933.....	307
DOKUMENT BR.6. NOTA FRANCUSKOG 2. BIROA O GENERALU ZIVKOVICU, 8. XI.1934.....	308
DOKUMENT BR. 7. IMENA I DAN SLAVE JEDINICA, USTANOVA, RODOVA I VIDOVA JUGOSLOVENSKE VOJSKE.....	309
IZVORI I LITERATURA.....	313
IMENSKI REGISTAR.....	318